

ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА

ЗАВОРОТЧЕНКО Т.М.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський національний
університет ім. Олесь Гончара)

УДК 342.7

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ ГАРАНТІЙ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Досліджено засоби масової інформації як гаранті прав і свобод людини й громадянина в Україні. Автор визначає місце інформаційних відносин у сфері життя суспільства. Наведено пропозиції щодо вдосконалення діяльності засобів масової інформації.

Ключові слова: інформація, інформаційні відносини, право на інформацію, засоби масової інформації.

Исследуются средства массовой информации как гаранты прав и свобод человека и гражданина в Украине. Автор определяет место информационных отношений в сфере жизни общества. Приводятся предложения об усовершенствовании деятельности средств массовой информации.

Ключевые слова: информация, информационные отношения, право на информацию, средства массовой информации.

Mass media are probed as guarantors of rights and freedoms of man and citizen in Ukraine. The location of informative relations is determined in the field of society life. Led suggestion about the improvement of mass media activity.

Key words: information, informative relations, right on information, mass media.

Правова держава передбачає відкритість, повну інформованість суспільства та гласність, а цього можна досягти лише за умови незалежної «четвертої влади» – засобів масової інформації.

Свою увагу до цієї проблеми звертали у своїх дослідженнях О.В. Аграновська, В.В. Букач, А.Б. Венгеров, Т.А. Костецька, О.А. Лукашева, Г.В. Мальцев, А.М. Ришелюк, С.А. Шевчук та інші вчені, які у своїх монографічних працях, статтях та підручниках досліджували становище засобів масової інформації як гарантів прав і свобод людини і громадянина в Україні.

А.Б. Венгеров зазначає, що ХХІ ст. формулює нові завдання в інформаційному просторі людства, враховуючи трансграничні можливості інформаційних процесів. Посилився і вплив цих процесів на людей шляхом висвітлення не тільки роботи політиків (зустрічі, поїздки, наради тощо), але й життя найрізноманітніших людей і суспільства в цілому. Велике значення має висвітлення багатьох дрібних впливів, подій, що призводять до крупних потрясінь, змін, які відбуваються в суспільстві. Як часто в минулому ці малі впливи також були доленосними, приводили до соціальних потрясінь, змін, але відсутність сучасних інформаційних можливостей робила їх малопомітними і маловідомими [1, с. 518].

На нашу думку, сьогодні повноцінне життя людини неможливе без реалізації права вільно висловлювати свої думки, переконання, без доступу до інформації. Конституція України проголошує: “Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань” (ст. 34) [2]. Свобода думки і слова передбачає можливість виражати власне бажання, погляди і переконання в будь-якій формі, не забороненій законом, і таким чином впливати на суспільно-політичні процеси. Реалізація цього права повинна бути забезпечена відсутністю цензури. Свобода слова покликана служити захисту суспільства від держави, виступати посередником між владою і народом.

Крім того, свобода слова пов’язана з моральними цінностями, етичними нормами суспі-

льства. Тому свобода думки і слова має обмеження, але тільки ті, що закріплені в Конституції України, тобто в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або суспільного порядку з метою попередження безпорядків і злочинів, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших осіб, попередження розголошення інформації, яка одержана конфіденційно, чи для підтримки авторитету і неупередженості правосуддя.

На наше глибоке переконання, конституційні гарантії права на свободу думки і слова є головною умовою існування демократичної правової держави та демократичного конституційного ладу в Україні. Держава так само потребує свободи преси, як і народ, тому в цьому відношенні її порушення є злочином проти держави. Там, де немає дискусії, де преса не може публікувати різні, навіть образливі, судження, люди позбавлені самостійного політичного вибору. А це означає, що опозиція не матиме жодних шансів прийти до влади шляхом переконання виборців.

Ми погоджуємося з тим, що у випадку обмеження свободи висловлювання кожна людина певною мірою може опинитися під державним тиском, оскільки не відомо, яку думку буде заборонено наступного разу. Суспільні проблеми, тобто проблеми, які стосуються всіх, мають обговорюватися публічно. Цей процес підвищує ефективність прийняття і виконання державних рішень, зокрема законів, та робить суспільство більш стабільним, оскільки виконувати державні рішення психологічно простіше тим, хто брав участь у їх прийнятті [3, с. 14-15].

За будь-яких обставин влада повинна діяти так, щоб забезпечити плюралізм мас-медіа та свободу висловлювань думок. У свою чергу, засоби масової інформації зобов'язані надавати об'єктивну інформацію, не порушувати її правдивості, дотримуватися фундаментальних прав людини і моральних норм.

Зауважимо, що однією з умов демократії є повноцінна участь громадян у політичних справах. Останнє абсолютно неможливе, якщо громадяни не отримуватимуть необхідної інформації про суспільні справи, яку їм зобов'язані надавати засоби масової інформації.

Основним завданням журналіста як професіонала є одержання інформації і доведення її до читача (слухача, глядача). Він є необхідним посередником між джерелами інформації і споживачем, а тому несе відповідальність перед останнім за повноту і достовірність інформації, за моральну позицію. На практиці ж досить часто журналісти в погоні за сенсацією припускаються правових помилок, рідко посилаються на використані джерела інформації. В результаті критика ними дій громадян або організацій виглядає не дуже аргументованою та переконливою, висновки просякнуті суб'єктивізмом, суперечать правовим нормам, створюють у читачів, слухачів і глядачів спотворене уявлення про те, що відбулося насправді. Нерідко трапляються публікації, що містять неперевірені, а інколи і підтасовані факти, зокрема про життя і роботу державних та політичних діячів.

Об'єктивність, юридична і моральна відповідальність за публікації, уміння користуватися наданими законодавством правами – це найважливіші обов'язки журналіста. Ці вимоги втілені для журналістики в необхідності інформувати громадян про діяльність органів державної влади і приватного сектора, надаючи їм у такий спосіб можливість сформулювати власну думку; дозволяти громадянам або групам людей висловлювати свою точку зору, сприяючи таким чином інформуванню органів державної влади і управління, а також всього суспільства про ці думки і погляди; піддавати постійному критичному розглядові діяльність різних органів влади.

Однак це не означає, що засоби масової інформації відбивають лише думки суспільства або що вони покликані зміцнювати органи влади. Навпаки, засоби масової інформації зацікавлені у взаємодії з усіма трьома гілками державної влади. Такий взаємозв'язок і взаємозалежність зумовлені перш за все єдністю мети – обов'язку захищати людину від посягань на її честь, гідність і репутацію, – а також повагою до особистого і сімейного життя, як це передбачено Конституцією і чинним законодавством України та Європейською конвенцією з прав людини.

На жаль, сьогодні можна констатувати, що співробітництво, особливо конструктивне, засобів масової інформації і органів державної влади зведено до мінімуму. Як наслідок, у багатьох випадках програють і ті, і інші. У зв'язку з цим потребує термінового вирішення питання поглиблення взаєморозуміння між органами влади і засобами масової інформації, переорієнтації контактів між ними з конфронтації на конструктивне співробітництво. Від цього виграють усі, і перш за все ті конкретні люди, права і законні інтереси яких покликані захищати ці поважні інстанції.

Чинним законодавством нашої держави закріплюються конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні на інформацію, її вільне отримання, використання, поширення та зберігання в обсягах, необхідних для реалізації кожним своїх прав, свобод і законних інтересів. Нормативна основа інформаційних правовідносин визначена, крім ст. 32 і 34 Конституції України, законами України: “Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р. [4], “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” від 16 листопада 1992 р. [5], “Про телебачення і радіомовлення” від 21 грудня 1993 р. [6], “Про Національний архівний фонд і архівні установи” від 24 грудня 1993 р. [7], а також іншими нормативними актами.

Кожний з вищеназваних законів містить у собі гарантії, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Наприклад, Закон України “Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р. закладає правові основи інформаційної діяльності, затверджує інформаційний суверенітет України і визначає правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації, встановлює загальні правові основи одержання, використання, розповсюдження і охорони інформації, закріплює право особистості на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює порядок доступу до інформації і забезпечення її охорони, а також умови і порядок захисту особистості і суспільства від неправдивої інформації.

Під інформацією, розуміються документовані чи публічно оголошені відомості про події і явища, що відбуваються в суспільстві, державі і навколишньому природному середовищі. У ст. 3 Закону України „Про інформацію” зазначено, що інформаційні відносини є суспільними відносинами, які виникають у всіх сферах життя і діяльності суспільства та держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації. Основними принципами інформаційних відносин є такі: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації і свобода її обміну; об’єктивність, вірогідність інформації; повнота і точність інформації; законність одержання, використання, розповсюдження і збереження інформації.

Право на інформацію гарантується обов’язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність і прийняття рішень; необхідністю створення в державних органах спеціальних інформаційних служб чи систем, які забезпечують в установленому порядку доступ до інформації; вільним доступом суб’єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівів, бібліотечних і музейних фондів (обмеження цього доступу обумовлюються тільки специфікою цінностей і особливими умовами їх збереження, які визначає законодавство); створенням механізму здійснення права на інформацію; здійсненням державного контролю за дотриманням законодавства про інформацію; встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Враховуючи значення інформації в життєдіяльності суспільства, встановлено певний режим доступу до неї, тобто порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації. В цьому плані інформація поділяється на відкриту та з обмеженим доступом (остання поділяється на конфіденційну і таємну). Відповідно до вимог Закону “Про інформацію” не підлягають обов’язковому наданню: для ознайомлення за інформаційними запитами офіційні документи, що містять відомості, визнані у встановленому порядку державною таємницею; конфіденційна; про оперативну і слідчу роботу органів прокуратури, МВС, СБУ, роботу органів дізнання та суду в тих випадках, коли її розголошення може зашкодити оперативним заходам, порушити право людини на справедливий та об’єктивний розгляд її справи, створити загрозу життю або здоров’ю будь-якої особи; інформація, що стосується особистого життя громадян; документи, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, якщо вони пов’язані з розробленням напрямів діяльності установи, з процесом прийняття рішень і передують їх прийняттю; інформація, яка не підлягає розголошенню згідно з іншими законодавчими актами [8, с. 23].

Позитивним моментом у правотворчій діяльності законодавчих органів є те, що вони детально регламентували порядок збору інформації про особу, яка є сукупністю документованих або публічно оголошених відомостей про неї. Основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров’я, а також адреса, дата і місце народження. Особа має право ознайомлюватися із зібраною про неї інформацією, однак забороняється збирання відомостей про особу без її попередньої згоди, за винятком випадків, передбачених законом.

Згода на збирання, зберігання, використання і поширення відомостей щодо недієздатності особи дається членом її сім'ї або законним представником. У період збирання інформації про таку особу кожний дієздатний член сім'ї або законні представники недієздатного мають право знати, які відомості і з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються. У період зберігання і поширення персональних даних ці ж особи мають право доступу до такого роду інформації, заперечувати її правильність, повноту тощо. Кожна особа має право знайомитись із збіраною про неї інформацією в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, якщо ці відомості не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Стаття 48 Закону України "Про інформацію" передбачає оскарження протиправних дій, вчинених органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, а також політичними партіями, іншими об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, державними організаціями, які є юридичними особами, та окремими громадянами, або до органів вищого рівня, або до суду, тобто за вибором того, хто подає скаргу. При цьому оскарження, подане до органів вищого рівня, не є перепорою для подальшого звернення громадянина чи юридичної особи до суду. Правило, встановлене цією нормою права, не можна розуміти як вимогу обов'язкового оскарження протиправних дій посадових осіб спочатку до органів вищого рівня, а потім – до суду. Безпосереднє звернення до суду є конституційним правом кожного [9, с. 677].

У випадках, якщо відомості розповсюджені через засоби масової інформації (в пресі, на радіо і телебаченні), до відповідальності залучаються: автор; орган засобу масової інформації, які ці відомості поширив, а також, у передбачених законом випадках, відповідна посадова особа цього органу [10].

Правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації в Україні регламентуються Законом України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" від 16 листопада 1992 р., який встановлює державні гарантії їх свободи згідно з Конституцією України, іншими актами чинного законодавства і визнаними Україною міжнародно-правовими документами. При цьому під друкованими засобами масової інформації (пресою) в цьому Законі мається на увазі періодичні і триваючі видання, які виходять з постійною назвою і періодичністю один або більше номерів (випусків) протягом року на основі свідоцтва про державну реєстрацію.

Засоби масової інформації є вільними. Забороняється створення і фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації. Не допускається вимога попередньої згоди повідомлень і матеріалів, які поширюються засобами масової інформації, заборона розповсюдження повідомлень і матеріалів посадовими особами державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян, крім випадків, коли посадова особа є автором розповсюджуваної інформації або дає інтерв'ю, неприпустимі зловживання свободою діяльності засобів масової інформації. Засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані для закликів до захвату влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальній цілісності України; пропаганди війни, насильства і жорстокості; розпалення расової, національної, релігійної ворожнечі; розповсюдження порнографії, а також з метою здійснення інших кримінально карних дій.

Відповідно до названого вище Закону забороняється використання засобів масової інформації для втручання в особисте життя громадян, посягання на їх честь та гідність; розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до вказання на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його представника.

Після проголошення незалежності України громадянам і засобам масової інформації став доступним Національний архівний фонд, використання якого сприяє досягненню світового рівня в розвитку архівної справи. Національний архівний фонд України є складовою частиною вітчизняної і світової історико-культурної спадщини та інформаційних ресурсів суспільства. Він знаходиться під охороною держави і призначений для задоволення інформаційних, соціально-культурних, наукових та інших потреб суспільства, реалізації законних прав та інтересів громадян.

Держава гарантує умови для збереження, поповнення і використання Національного архівного фонду. Згідно із Законом України "Про Національний архівний фонд і архівні установи" від 24 грудня 1993 р. передбачаються правові гарантії доступу громадян до архівних фон-

дів, неприпустимим є створення таємних архівів.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина на інформацію закріплені і на міжнародному рівні. Згідно зі ст. 19 Загальної декларації прав людини створений Міжнародний центр проти цензури.

Ця організація займається неупередженою і систематичною протидією проявам цензури у всьому світі, спостерігає за додержанням окремими країнами міжнародних стандартів на захист свободи вираження поглядів, захищає інтереси осіб, які зазнали фізичні напади, які були вбиті, несправедливо ув'язнені, переміщення яких було обмежено або їх було позбавлено робочих місць, а також друкованих та телерадіомовних засобів масової інформації, які було піддано цензурі, заборонено чи залякано, організацій, у тому числі політичних груп та профспілок, яких було зацьковано, придушено або примушено замовкнути.

Право громадськості знати є характерним аспектом поінформованого політичного обговорення, вирішального для справжньої демократії. Комітет Міністрів Ради Європи прийняв у 1982 р. Декларацію про свободу слова і інформації, згідно з якою країни-члени зобов'язалися "проводити політику відкритої інформації у державному секторі, яка включає доступ до інформації, з метою покращення її розуміння індивідами та підвищення їхньої здатності вільно обговорювати питання політичного, соціального, економічного та культурного життя".

Україна як член Європейського Союзу повинна додержуватись рекомендації, прийнятої Комітетом Міністрів Ради Європи щодо права на доступ до інформації, якою володіють державні органи влади. В цих рекомендаціях закріплені такі принципи, які гарантують право на доступ до інформації:

1. Кожен у межах юрисдикції країн-членів має право одержувати за запитом інформацію, якою володіють державні органи, крім законодавчих установ та судових органів.
2. Для забезпечення доступу до інформації мають бути вжиті дієві та належні заходи.
3. У доступі до інформації не може бути відмовлено на підставі того, що це не стосується специфічних інтересів особи, яка подає запит на інформацію.
4. Доступ до інформації має бути забезпечений на рівних засадах.
5. Вищенаведені принципи можуть підлягати лише таким обмеженням, які є необхідними в демократичному суспільстві для захисту законних суспільних інтересів (таких як державна безпека, громадська безпека, громадський порядок, економічний добробут країни, запобігання злочинам або запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно) і для захисту таємниці та інших законних особистих інтересів, з урахуванням, однак, специфічних інтересів особи щодо інформації, якою володіють державні установи стосовно неї особисто.
6. Питання про задоволення будь-якого запиту інформації має бути вирішене протягом розумного строку.
7. Державний орган, який відмовляє в доступі до інформації, має пояснити причини відмови згідно з законом або практикою.
8. Будь-яка відмова у доступі до інформації підлягає переглядові на вимогу.

Засоби масової інформації не мають монополії на право на інформацію; це право належить усім громадянам. Однак професія журналіста ґрунтується на професіональному праві шукати, одержувати та поширювати інформацію, а засоби масової інформації вважаються засобами для здійснення цього права. Тому будь-яке втручання у право журналіста шукати, одержувати та поширювати інформацію є серйозним порушенням цього права.

Кілька національних судів підтвердили право журналістів на здійснення професійних обов'язків у збиранні інформації [11, с. 67].

Ратифікація Верховною Радою України Європейської конвенції з прав людини створила нову правову ситуацію в системі захисту прав людини в Україні. Не випадково у зв'язку з цим у Постанові Верховної Ради України від 25 квітня 1997 р. "Про рекомендації учасників парламентських слухань "Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи" та в зазначених рекомендаціях було порушено питання про необхідність приведення національного законодавства України про свободу слова та інформаційної діяльності до більш повної відповідності із нормами Європейської конвенції з прав людини [12].

Національні засоби масової інформації в сучасних умовах є діючим елементом організаційно-правових гарантій, однак не можна стверджувати, що вони використовують свої можли-

вості належним чином. На жаль, їх інформація не завжди об'єктивна, часто вони знаходяться під впливом окремих політичних плинів. Не випадково значні проблеми зі свободою слова в нашій державі стали предметом розгляду Парламентської Асамблеї Ради Європи [13].

Діяльність засобів масової інформації за відсутності інформаційної культури може безпосередньо погрожувати правам людини і громадянина, впливати на настрої у суспільстві, порушувати об'єктивний підхід з боку посадових осіб при вирішенні якогось конкретного питання. Часто журналісти, намагаючись дати оперативну інформацію, спираються на недостовірні відомості або незаконно отриману інформацію, особливо якщо це стосується сенсаційних фактів щодо відомих в суспільстві осіб чи органів влади.

Слід усвідомлювати, що інформаційна культура може бути досягнута при визначенні необхідності забезпечення громадянам доступу до інформації як важливого фактора державної ідеології, встановленні чіткої системи правових обов'язків держави із забезпечення конституційних інформаційних прав, їх захисту, відшкодування матеріальної і моральної шкоди, спричиненої неправомірним обмеженням відповідних прав тощо. Це мало б гарантувати розвиток суспільства на засадах справедливості демократичної, правової держави [14, с. 122]. Через засоби масової інформації органи місцевого самоврядування мають можливість забезпечити участь населення у місцевому самоврядуванні, підтримувати інформаційний зв'язок з громадянами, який виявляється у таких формах: теле- або радіоінтерв'ю; висвітлення засідань органів влади у засобах масової інформації; рекламні матеріали; робота місцевого кабельного телебачення, діяльність служби зв'язків з громадськістю; організація сторінки в Інтернеті; проведення опитування громадської думки, громадських слухань, днів відкритих дверей, дебатів, спільних офіційних дискусій та ін. [15].

Ми погоджуємося з пропозицією Ю. Тодики і В. Сergyгіна щодо необхідності встановити обов'язковість попереднього публікування у друкованих засобах масової інформації порядку денного сесій Верховної Ради України, засідань Кабінету Міністрів, сесій місцевих рад та засідань виконкомів місцевих рад, обов'язковість ведення та оперативного публікування їх стенограм [16, с. 22].

На наше глибоке переконання, засоби масової інформації як гаранті прав і свобод людини і громадянина ще вичерпали своїх можливостей у захисті прав і свобод індивіда. Їх діяльність ще не стала тим фактором, який би сприяв усуненню соціальної напруги в суспільстві, зростанню політичного і духовного потенціалу громадян України, формуванню громадянського суспільства, досягненню національної злагоди в нашій державі.

Таким чином, зважаючи на низьку якість роботи такого організаційно-правового гаранта в галузі формування правової культури суспільства, як засоби масової інформації, пропонуємо законодавчо закріпити створення єдиної Програми правового всеобуча громадян України із залученням спеціалістів засобів масової інформації, а також передбачити в державному бюджеті України виділення коштів для створення правових лекторіїв, видання друкованих видань, перекладу міжнародно-правових документів у галузі прав і свобод людини і громадянина.

Вищеведене дозволяє дійти висновків, що засоби масової інформації мають велике значення при створенні умов для реалізації гарантій прав і свобод людини і громадянина і є "четвертою" владою в державі. На жаль, їх діяльність ще не стала тим фактором, який би сприяв усуненню соціальної напруги в суспільстві, зростанню політичного і духовного потенціалу громадян України, формуванню громадянського суспільства та досягненню національної злагоди в нашій державі.

Список використаної літератури:

1. Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учеб. – 3-е изд. – М., 2000.
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996.
3. Шевчук С. Положення Конституції України стосовно поваги гідності, свободи думки і слова та вільного вираження поглядів і переконань особи, невтручання в особисте та сімейне життя особи, захисту від порушення недостовірної інформації про особу // Судова практика у справах за позовами до ЗМІ: Матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13-14 трав. 1999 р.). – Т. 1. – К., 1999.
4. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. // ВВР. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
5. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. // ВВР. – 1993. – № 1. – Ст. 1.

6. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. // ВВР. – 1994. – № 10. – Ст. 43.
7. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. // ВВР. – 1994. – № 15. – Ст. 86.
8. Букач В. Зміст конституційних політичних прав і свобод громадян // Право України. – 2001. – № 9. – С. 21-23.
9. Конституційне законодавство України (законодавчі акти, коментар, офіційне тлумачення): Зб. нормативних актів / Автори-упор.: Лінецький С.В., Мельник М.І., Ришелюк А.М. – К., 2000.
10. Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31 березня 1995 р. // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах та з загальних питань. – Х., 2001.
11. Посібник з питань свободи вираження. – К., 1999.
12. Про рекомендації учасників парламентських слухань “Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи”: Постанова Верховної Ради України від 25 квітня 1997 р. // ВВР. – 1997. – № 22. – Ст. 162.
13. Про діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади щодо забезпечення свободи слова, задоволення інформаційних потреб суспільства та розвитку інформаційної сфери в Україні: Постанова Верховної Ради України від 16 лютого 1999 р. // Голос України. – 1999. – 27 лютого.
14. Костецька Т.А. Про деякі проблеми формування національних інформаційних відносин // Проблеми права на зламі тисячоліть: Матер. міжнар. наук. конф. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 120-122.
15. Андресюк Б. Через самоврядування – до громадського суспільства // Урядовий кур’єр. – 1999. – 21 липня.
16. Тодика Ю., Серьогін В. Конституційний принцип гласності як гарантія основних прав і свобод громадян // Право України. – 1998. – № 6. – С. 22-24.

Надійшла до редакції 04.11.2010

САМОТУГА А.В., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.7 : 351.74

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ ПОЛІЦІЄЮ США ОСОБИСТИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: СУДОВІ ПРЕЦЕДЕНТИ

Проаналізовано рішення Верховного суду США, що становлять прецедентне право як складову правової основи діяльності поліції США щодо правомірного обмеження особистих прав і свобод людини.

Ключові слова: обмеження особистих прав і свобод людини, поліція, США, судовий прецедент.

Проанализированы решения Верховного суда США, составляющие прецедентное право в качестве правовой основы деятельности полиции США по правомерному ограничению личных прав и свобод человека.

Ключевые слова: ограничение личных прав и свобод человека, полиция, США, судебный прецедент.

There is the analysis of the U.S. Supreme Court decisions making a case-law as legal framework of U.S. police activity for legitimate restraint of civil rights and freedoms.

Key words: restraint of civil rights and freedoms, police, U.S., legal precedent.

На сьогодні питання щодо обмеження прав і свобод людини з боку інститутів державної влади набуло особливої ваги в контексті ідеї та практики правової державності. Предметом постійного занепокоєння правозахисної спільноти є факти порушень прав і свобод людини не стільки з боку інших осіб, скільки з боку держави.

Важливе місце в системі органів спеціальної компетенції щодо захисту особистих прав і свобод людини посідають правоохоронні органи. Як у вітчизняній, так і у світовій юридичній науці поки що не надано єдиного універсального поняття правоохоронних органів та правоохоронної діяльності. Єдиним критерієм, що їх об’єднує, є, думається, їхні завдання щодо практичного застосування встановлених у державі законів з метою охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, виконання судових рішень тощо. Таким чином, зважаючи на широке коло завдань правоохоронних органів, слід наголосити на їхній особливій ролі у захисті кон-

